

Oh, synger for dem som lærker slå : om Grundtvig og julen

Auken, Sune

Published in:
Højskolebladet

Publication date:
1998

Document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:
[Unspecified](#)

Citation for published version (APA):
Auken, S. (1998). Oh, synger for dem som lærker slå : om Grundtvig og julen. *Højskolebladet*, (Årg. 122, nr. 40), 10-12.

når jeg har fremført det – såvel i den ene, som den anden lejr. Men i 1991 fandt jeg en trosfælle. Og vel at mærke ikke en hr. Hvem som helst, om jeg må være så fri. Kaj Thaning, som er barnebarn af Testrup Højskoles grundlægger Jens Nørregaard, besøgte sammen med sin kone Laura Testrup i anledning af højskolens 125 års jubilæum. Vi fik en lang og spændende samtale, hvor jeg dristede mig til at gøre opmærksom på mit syn på forholdet mellem Grundtvig og PH.

Kaj Thaning tog stilfærdigt piben ud af

mundten og sagde nok så overraskende, at den første artikel han skrev i tidsskriftet *Tidehverv* faktisk var en omhyggelig præsentation af PH's berømte tidsskrift *Kritisk Revy*. Det er i denne måned lige præcis 70 år siden. „Og hvad synes du så om *Kritisk Revy*?“ spurgte jeg. „Jamen, jeg synes det var et overordentligt spændende foretagende.“ Og han tilføjede så: „Og for resten kan jeg betro dig en ting: Jeg har så vidt jeg husker aldrig nogensinde forsømt en PH-revy.“

Jørgen Carlsen er formand for Testrup Højskole

Oh, synger for dem som Lærker slaa

– om Grundtvig og julen

SUNE AUKEN

Brorson er julens, Kingo er påskens, og Grundtvig er pinsens digter. Sådan lyder en fast beskrivelse af forholdet imellem de kirkelige højtider og de store danske salmedigtere. Den svarer imidlertid kun delvis til den virkelighed, som møder en, hvis man går i kirke i juledagene. Lad os kaste et blik på salmebogen: De absolutte julehits er af Grundtvig: *Dejlig er den himmel blå*, *Et Barn er født i Bethlehem* og *Velkommen igen Guds engle små*, og også når vi kommer lidt længere ned på listen, er han stærkt repræsenteret: *Venner, sagde Guds engel blidt*, *Det kimer nu til julefest*, *Kimer I klokker*, *Julen har englelyd*, *Hjerte løft din glædes vinger* og *Lad det klinge sødt i sky*. I denne kongerække kan Brorson selvfølgelig godt være med, *Den yndigste rose er funden* og *Mit hjerte altid vanker* er højt elskede og meget sungne salmer, og *I denne søde juletid* har også stor popularitet.

Over for denne overmagt har de andre salmedigtere det svært. Ingemann kigger lige indenfor med *Julen har bragt velsignet bud*, *Glade jul dejlige jul* og *Dejlig er jorden*, mens Kingo dårligt nok viser sig: kun kirkespecialister har nogensinde sunget *Alle ting er underfulde*, *Min sol*, *min lyst min glæde* eller *Søde Jesus*, *jule-fyr-*

ste, som er de tre julesalmer, Kingo er repræsenteret med i Den danske salmebog. Den sidste af dem står her endda i en bearbejdning, som Grundtvig har været involveret i. Jeg skal ikke være så fræk at påstå, at Grundtvig mere er julens salmedigter end Brorson, men jeg mener, det er uafviseligt, at Brorson ikke kan være ene om pladsen. Grundtvig må regnes med.

Og ligesådan ser det sådan set ud, hvis vi kigger på påsken. Kingo står stærkt med hele passionsdigtningen og *Gak under Jesu kors at stå*, men Grundtvig er også nok så markant repræsenteret med *Påskeblomst*, *hvad vil du her*, *Hil dig frelser og forsoner*, *Tag det sorte kors fra graven*, *Krist stod op af døde*, *Verdens igenfødelse* og *Opstanden er den herre Krist*.

Grundtvig er altså nok så meget påskens og julens digter som pinsens, og kigger man efter i hans egen store salmesamling *Sang-Værk til den danske Kirke*, samler han da også både julesalmer og påskesalmer i stort antal. Karakteristikken af de tre salmedigtere er altså snarere en karakteristikk af Kingo og Brorson, end af Grundtvig, som nægter at forblive i sin kategori og ubesværet bevæger sig ind på „de andres“ område.

Lys og varme

Når julen står så centralt i Grundtvigs forfatterskab, hænger det sammen med en række forskellige træk i hans teologiske og digteriske forestillingsverden. Det kan der skrives lange bøger om, jeg skal nøjes med en vinkel, som er oplagt for en litterat, nemlig hans forestillinger om lys og mørke. Grundtvig er dualist. Han mener, at den jordiske tilværelse er en kamp imellem gode og onde kræfter og sammenknytter eksplicit en række forskellige modsætninger til denne kamp. To af de modsætninger er kulde - varme og - endnu mere betydningsfuldt - lys - mørke. I disse begreber udtrykker der sig en kamp, som er af eskatologiske dimensioner. Grundtvigs forfatterskab myldrer med beskrivelser, der viser denne modstilling og dens betydning i hans symbolverden. Et klassisk eksempel, som i øvrigt ikke har noget med julen at gøre, kunne være tredje strofe af hans store profetiske digt *Nyaars-Morgen*, hvor Grundtvig sætter apokalyptisk eftertryk på den morgenhilsen, der åbner digtet:

Guds Fred og God-Morgen!
Paa Mark og paa Fjeld!
Forvundet er Sorgen,
Mig pinde i Kveld,
I Midnattens Mørke,
Da Hel-Hanen goel,
Da Mulmet i Størke
Sig værged mod Sol:
Da Natten med Dagen,
Michael med Dragen,
Mig tykdes at kæmpe om Nord!

Strofen viser betydningen af kampen imellem mørket og lyset ved at forbinde dagen med ærkeengelen Michael og natten med „Dragen“ med direkte reference til kampen imellem de to i *Johannes' Åbenbaring*. Ved at opfatte forholdet imellem natten og dagen som en kamp adskiller Grundtvig sig i øvrigt fra mange samtidige kunstnere såvel i Danmark som internationalt, som snarere så enten en harmonisk balance i døgnets vekslen eller ligefrem foretrak den anelsesfulde nat fremfor den alt for klare dag.

I modsætning til påske, pinse og Kristi him-

melfart er julens placering på året ikke tidsfæstet i Bibelen. Der er blevet regnet flittigt for at fastlægge tidspunktet for Jesu fødsel, og skønt de fleste af disse udregninger i dag regnes for ganske vilkårlige, kan man som bekendt ikke holde en fest uden at holde den på et tidspunkt. De første fejring af Jesu fødsel finder man i Rom omkring år 350 under romerbispen Liberius.

Skønt julens placering altså er en fiktion, passer det så udmærket ind i Grundtvigs tanke- og billedverden, at den ligger lige på det tidspunkt, for dermed kommer den til *både* at markere og at være overgangen fra mørke og kulde til lys og varme. Et karakteristisk - og i øvrigt aldeles ukendt - eksempel kunne være følgende lille strofe, fra en af Grundtvigs julesalmer i første bind af sangværket, hvorom han selv oplyser, at forlægget er „Den Ambrosianske Veni redemptor gentium“ eller „Kom Hedin- gers Frelser sand“, (de to sidste verselinjer er i øvrigt omkvædet):

Hvi har Krybben Stole-Glands?
Hvi fik Natten Straale-Krands?
For du vil i Nat og Nød
Være Troens Morgen rød!
Vær velkommen til os Smaa,
Fra det Blaa!¹

Ligesom solhvervet altså markerer lysets sejr over mørket i naturen, således markerer Jesu fødsel lysets sejr over mørket i apokalyptisk forstand og dermed sandhedens sejr over løg- nen og det godes sejr over det onde. Det er ju- lens solhvervskarakter. Det er, som om julen og *sommeren* på en måde hører sammen, og nogle gange er det meget tydeligt i Grundtvigs julesalmer. F.eks. lader han i *Velkommen igjen*, *Guds Engle smaa* englene komme i „deilige Solskins-Klæder“, og da de så går ind i menne- skenes hytter og synger for de sovende småbørn, så bliver det et helt lille sommer- landskab omkring dem:

Med venlige Øine himmelblaa,
I Vugger og i Senge,
Vi Rollinger har i hver en Vraa,
Som Blomster groe i Enge;
O, synger for dem, som Lærker slaae,
Som hørt de har ei længe!²

Her er både blå himmel, solskin, blomster og lærkesang, og det udløser søde sanddrømme hos de sovende små. Vi er her midt om vinteren så tæt på at have billedet af en paradishave, at en af salmens kommentatorer, Helge Dahn, der har skrevet *Salmehåndbogen*, har fundet sig kaldet til at kommentere passagen med ordene: „De drømmer sødt om Paradis og vågner blidt til vor Herres pris“³, skønt det dog vist egentlig er en næsten ordret gengivelse af et par vers fra *I al sin Glands nu straalers Solen* (blot med „blidt“ indskudt, og det stammer fra verselinjen lige før de to, Dahn „citerer“), hvorved Dahn faktisk udlægger en salme ved at citere en anden. Lidt usædvanligt for et værk, der kalder sig en håndbog, men sådan kan man vel også gøre det, hvis man mangler ord. Og det er karakteristisk, at Dahn får blandet de to tekster sammen, fordi *I al sin Glands* jo både er en pinsetekst og en sommertekst.

På denne måde er Grundtvigs julesalmer fulde af billeder af sommeren, lyset og morgenen, når julen skal beskrives, netop fordi den forstås som et epokalt skel af frelseshistorisk betydning.⁴ Midt i vinteren er julen altså for Grundtvig det sted, hvor Guds løfter til mennesket viser sig at blive indfriet, og bl.a. af den grund manifesterer al sommerens skønhed sig midt i vinteren.

Kirkeårets digter

Og dermed viser det sig, at Grundtvig ikke bare er julens, påskens eller pinsens digter, men netop kirkeårets. I hans forståelse hænger de sammen, fordi de er forbundet i historien og i frelseshistorien. De er alle, som tiden selv, indlejret i evigheden, og derfor kan og må hele kirkeåret, hele historien, Guds evige verden og alt hvad der hører den til, manifestere sig i frelseshistoriens store højdepunkter, og af dem er inkarnationen det ene. Og derfor gentages denne fuldstændige tilstedeværelse rituelt i kirkeårets store højtider og i Grundtvigs digtning til disse højtider, måske mest præcist beskrevet af den engelske Grundtvigforsker A.M. Allchin, når han fromt, men samtidig skarpsindigt skriver: „For Grundtvig bærer Guds evighed tiden i sig, og timeligheden forstås som fuld af evighedens mulighed. Evigheden genløser og omformer tiden, den forklarer den på talløse må-

der, mens timelighedens virkelighed giver sin farverigdom og sin følelse til evighedens mysterier. I hjertet af kristendommen står mægtige transcendentale og evige begivenheder; begivenheder af universel betydning, der finder sted i timeligheden, men hvor evigheden alligevel er fuldt tilstede lige fra ordets forkyndelse i Nazareth og til åndens komme ved Pinse. Denne virkelighed, som både udgår fra himlen og vender tilbage til den, rører i bestemte øjeblikke ved vor timelige verden og skaber dermed de gennemskæringer, hvor tiden og det tidløse mødes; øjeblikke i vor timelige verden, som kaster deres lys tilbage såvel som fremad og samler fortid og fremtid til en evig nutid, en tidens fylde.“⁵

Det er jo voldsomt meget; og så skal det endda alt sammen kunne være i en lille dansk sognekirke. Gad vidst om den kunne have rummet alt det uden Grundtvig, kirkeårets salmedigter. Glædelig jul.

Noter

1. Grundtvigs Sang-Værk I, nr. 157.
2. Grundtvigs Sang-Værk I, nr. 197. Og jeg beklager, men der står faktisk „Rollinger“ og ikke „Puslinger“ i sangværket, om end „Puslinger“ også er originalt nok og i virkeligheden originalere, det stammer fra Grundtvigs *Christelige Prædikener eller Søndags-Bog*, hvor salmen blev offentliggjort første gang i 1830, så Grundtvig har altså selv foretaget rettelsen - ubegribeligt af hvilken grund, men det ligner ham godt nok.
3. Dahn, Helge: *Salmehåndbogen*, København 1984, 60.
4. Et eksempel på dette er *Hyrderne ved Bethlehem*, som er forlæggert for salmen *Venner, sagde Guds engel blidt*, som jeg selv har givet en analyse af („Stjernernes morgensang“ i *Grundtvig-studier* 1997).
5. Allchin, A.M.: *N.F.S. Grundtvig - An Introduction to his Life and Work*, Aarhus 1997, 179. Oversættelsen er min egen.

Sune Auken er Ph.d - studerende